

я роздав якщо й не всі свої примірники, то стільки, скільки змогли виділити мої банкіри тим, хто перебував зі мною під час арабської кампанії або ж брав дієву участь у створенні книги.

ВИДАНІ ТЕКСТИ

Нью-йоркський текст

Відбиток тексту для передплатників я відіслав до Нью-Йорка, там його передрукувала видавнича фірма «Джордж Доурен паблішинг компані». Це було необхідно для забезпечення авторського права на «Сім стовпів» у США. Десять примірників передано для продажу за досить високою ціною. Це було зроблено для того, щоб читачі їх фактично не купували.

За мого життя інших видань «Семи стовпів» не було.

«Повстання в пустелі»

Обсяг цього скороченого видання «Семи стовпів» — близько 130 000 слів. Я підготував його 1926 р. з мінімальними змінами (можливо, додавши лише три нові абзаци), що забезпечували спадкоємність змісту і послідовність викладу. Його частини друкували з продовженням у «Дейлі телеграф» у грудні 1926 р. Повністю книгу видало в Англії видавництво «Джонатан Кейп», а в США — видавництво «Доурен» у березні 1927 р.

Т. Е. Шоу

ПЕРЕДУМОВИ АРАБСЬКОГО ПОВСТАННЯ

Розділи з 1-го по 7-й. Деякі англійці, чийм лідером був Кітчер, вірили, що повстання арабів проти турків дасть змогу Англії, що воювала з Німеччиною, одночасно розгромити її союзника — Туреччину.

Тодішні відомості про характер і організацію влади арабських племен, а також про природні умови територій, які вони заселяли, давали підстави вважати, що результат такого повстання буде для них шасливим, і визначили відповідну стратегію й тактику.

І вони зробили все для того, щоб таке повстання почалося, повіривши у формальні запевняння про допомогу з боку британського уряду. Проте повстання шерифа Мекки виявилось для більшості цілковитою несподіванкою і застало зненацька невідготовлених союзників. Воно породило змішані відчуття і спричинило чіткий розподіл на друзів і ворогів, чий взаємна підозрілість і ревності від самого початку стали загрожувати провалом операції.

Розділ 1

Деякі прикрі огріхи цієї оповіді я не можу вважати нічим іншим, аніж природним наслідком незвичайних обставин. Ми роками жили там, де трапиться, наодинці з голою пустелею, під глибоко байдужим до людських доль небесним склепінням. Удень нас пропалювало до кісток спекотне сонце, що змагалось із сухим, розпеченим, пронизливим вітром. Ночами ми тремтіли від холодної роси, гостро переживаючи свою нікчемність, бо на думку про неї не могла не наводити нескінченно глибока, майже чорна небесна баня з мірадами

мерехтливих, немов обійнятих власною безмовністю, зір. Ми — це перейнята самою собою, немов усіма забута армія, без парадів і муштри, жертвовно віддана ідеї свободи, цьому другому символу віри людини, всеохопної мети, що ввібрала в себе всі наші сили. Свободи — і надії, у божественному сянні яких тьмяніли, стиралися колишні прагнення, які здавалися такими високими, а насправді були породжені лише звичайним честолюбством.

Згодом наполеглива потреба боротися за цей ідеал перетворювалася на безкомпромісну одержимість, що запанувала над усіма нашими сумнівами, подібно до того як вершник-бедуїн вуздечкою та шпорами приборкує дикого коня. І незалежно від нас самих він став вірою. Ми продалися йому в рабство, скували себе якимсь загальним ланцюгом, прирекли себе на служіння його святості всім, що було в нас і доброго, і поганого. Дух рабства жахливий, він краде в людини весь світ. І ми віддалися не лише тілом, але й душею непотамованому жаданню перемоги. Ми добровільно відреклися від моралі, від людини, нарешті, від відповідальності, уподібнившись сухому листю, гнаному вітром.

Нескінченна битва притлумила в нас турботу про своє та про чуже життя. Ми байдуже терпіли зашморг на своїй шиї, а ціна, призначена за наші голови, красномовно свідчила про очікувані страшні тортури, якщо нас схоплять вороги, проте не справляла на нас великого враження. Кожен день забирав когось, а ті, хто вижив, розуміли, що вони не більше ніж розумні ляльки в театрі Господа Бога. Справді, наш Наглядач був жорстокий, безжалісний, поки поранені ноги могли хоч якось рухати нас уперед. Слабкі заздрили тим, чия втома засуджувала їх до смерті, бо успіх здавався таким далеким, а поразка — такою близькою та неминучою, таким надійним позбавленням від труднощів. Ми постійно жили то в напруженні, то в зневірі; то на гребені хвилі почуттів, то поховані в їхній безодні. Нам була нестерпна ця наша немічність, яка залишала сили жити лише для того, щоб бачити горизонт. Нам, байдужим до зла, яке ми накликали на інших або випробовували на собі, здавалося непевним навіть відчуття фізичного буття; та й саме буття стало ефемерним. Спалахи безглуздої жорстокості, збочення, жадання — все було настільки поверховим, що зовсім нас не бентежило: закони моральності, здавалося б, покликані захищати людину від цих напастей, обернулися невиразними сентенціями. Ми засвоїли, що біль може бути дуже гострий, печалі — надто глибокі, а ек-

стаз — неймовірно піднесений для наших тлінних тіл, щоб серйозно про все це думати.

Коли відчуття підіймалися до цієї позначки, розум відмовлявся працювати, а пам'ять затуманювалася в очікуванні того, коли рутинна нарешті здолає ці невиправдані відхилення.

Ця екзальтація думки, залишаючи дух пливти за течією і потураючи якимсь дивацтвам, позбавляла старого пацієнта влади над своїм тілом, була дуже груба, щоб відгукуватися на найбільш піднесені страждання та радощі. Тому ми відмовлялися від своєї розумної подоби, як від старої зайвини: ми залишали її десь нижче за нас — наданої самій собі, позбавленої допомоги, беззахисної перед впливами, від яких в інший час завмерли б наші інстинкти. Ми були молоді й здорові: гаряча кров бурхливо заявляла про свої права, терзаючи низ живота якоюсь дивною різзю. Негаразди й небезпеки розпалювали цей жар, а неймовірно болісний клімат пустелі лише підливав олії у вогонь. Ніде довкола не було місця, де можна було б усамітнитися, як не було й цупкого одягу, який прикривав би наше єство. Чоловік відкрито жив із чоловіком у всіх сенсах цього слова.

Араб за своєю природою цнотливий, а давній звичай багатоженства майже викоренив нешлюбні зв'язки в племенах аборигенів. Публічні жінки в деяких поселеннях, що зустрічаються на нашій дорозі за довгі місяці поневірянь, були б краплею в морі, навіть якщо б їхня зношена плоть зацікавила когось із багатьох зголоднілих чоловіків. Нажахані перспективою такої огидливої торгівельної угоди, наші хлопці стали добровільно задовольняти взаємні потреби, не піддаючи згубній небезпеці свої тіла. Такий холодний практицизм, порівняно з більш нормальною процедурою, здавався позбавленим усілякої сексуальності, навіть чистим. Згодом багато хто став якщо не схвалювати, то виправдовувати ці стерильні зв'язки, і можна було ручатися, що друзі, які звивались удвох на м'якому піску зі сплетеними в екстатичних обіймах гарячими кінцівками, відчували в темряві якийсь чуттєвий еквівалент придуманої пристрасті, що сплавляв душі й голови в єдиному полум'яному пориві. Інші в жадібному прагненні покарати себе за хтивість, яку були безсилі приборкати в якійсь дикій гордині, несамовито віддавалися будь-яким руйнівним звичкам, що обіцяли їм насолоду фізичним болем або зухвалою непристойністю.

Мене, чужоземця, не здатного ні мислити, як вони, ні розділяти їхні сподівання, але сповненого почуття обов'язку, послали до цих арабів, щоб вести їх уперед, підтримуючи і розвиваючи в них усе, що було на користь Англії у війні, яку вона вела. Однак якщо я не міг пізнати їхні мораль і характер, то єдине, що мені залишалося, — приховувати свої власні почуття, уникаючи напруження в спілкуванні з ними, не викликаючи розбіжностей і не піддаючись критиці, проте водночас наполегливо розширюючи свій прихований вплив. Розділяючи труднощі їхнього життя, я став для них своїм, і не мені бути їхнім апологетом або адвокатом. Тепер, змінивши екзотичний одяг людей піщаної пустелі на свій старий піджак, я, здавалося б, сповна можу задовольнятися роллю стороннього спостерігача тих подій, покійного до смаків театру нашого життя... Але чесніше буде письмово засвідчити, що тодішні ідеї та події розвивалися природним чином. Те, що зараз здається нісенітницею або садизмом, у поході чи битві здавалося або неминучим, або невартим уваги.

Наші руки були постійно закривавлені, і ми мали на це право. Ми ранили і вбивали людей, навряд чи відчувуючи докори совісті, — настільки недовговічним, настільки вразливим було наше власне життя. Скорботна реальність такого існування зумовлювала безжалісність відплати. Ми жили одним днем і вмирали, не замислюючись про завтрашній. Коли з'явилися причина і бажання карати, ми вписували в історію свої уроки гарматними залпами або ж просто вирізали непокірних, таких, що потрапляли нам під руку. Пустеля не пристосована для витончених, повільних судових процесів, там немає в'язниць, куди можна було б посадити за вироком цих судів.

Зрозуміло, винагороди і задоволення обрушувалися на нас настільки ж несподівано, як і неприємності, проте, принаймні для мене, вони були не такі важливі. Бедуїнські стежки важкі навіть для тих, хто виріс у пустелі, а для іноземців просто жахливі: це справжня смерть живцем. Коли завершували якийсь перехід або роботу, у мене не залишалося сил ні для того, щоб записати свої відчуття, ні для того, щоб у рідкісні миті дозволяти помилуватися піднесеною чарівністю пустелі, що іноді відкривалася нам. Краса в моїх замітках відступала перед жорстокістю. Ми, безсумнівно, більше раділи нечастому мирному спочинку та можливості ні про що не думати, але зараз мені згадуються радше лють битв, смертельний страх і фатальні помилки. Життя наше не зводилося до того, що ви прочитали (є й таке, про що

говорити просто соромно), однак я написав про те, що було насправді. Дай Боже, щоб люди, які читають цю оповідь, не перейшли від помилкового романтизму та пристрасті до невідомого проститування на службі іншому народові.

Той, хто стає власністю іноземців, уподібнюється до егу зі свіфтівської «Подорожі Гуллівера», що продав свою душу тиранові. Але людина — не безглузда потвора. Вона може повстати проти них, переконуючи себе, що на неї покладено якусь особливу місію; критикувати їх, прагнучи перетворити на щось таке, чим без неї, лише за власними бажаннями, вони ніколи не захотіли б стати. Тоді вона мобілізує весь свій колишній досвід, щоб відірвати їх від рідного середовища. Або ж, як сталося зі мною, потурає їм у всьому настільки природно, що вони, своєю чергою, починають потурати їй. І тоді, претендуючи на місце в їхньому середовищі, вона відходить від свого власного, але претензії ці порожні й абсолютно безпідставні. Ні в тому, ні в іншому разі вона не може зробити нічого вартісного, нічого такого, що можна було б назвати її власним учинком (якщо, звичайно, не думати про навернення до іншої віри), надаючи їм можливість на підставі цього мовчазного прикладу вирішувати, що робити чи як реагувати на те, що відбувається.

Спроба роками жити в арабському середовищі, звикнути до способу думок арабів коштувала мені мого англійського «я» і дала змогу зовсім інакше побачити Захід і норми його життя. Моє уявлення про нього зруйнувалося остаточно. Водночас я був би не цілком щирий, якби став стверджувати, що готовий повністю натягнути на себе шкіру араба. Це була б чиєтисінька афектація. Людину неважко зробити невірною, повернути ж в іншу віру значно складніше. Я втратив одну сутність і не набув іншої, уподібнившись труні Мухаммеда з нашої легенди, прирікши себе на глибоку самотність і відчуючи презирство — ні, не до людей, а до всього того, що вони творять. Така безсторонність деколи наздоганяє людину, спустошену довгою фізичною працею і тривалою ізоляцією. Її тіло продовжує мимовільно рухатись, а розум немов покидає її та критично споглядає з нізвідки, дивуючись із того, що скоїла ця трухлява колода й навіщо. Інколи все краще, що є в таких людях, перетворюється на порожнечу, а там недалеко й до божевілля, і я вірю, що таке може спіткати людину, яка спробувала дивитися на речі крізь призму відразу двох способів життя, двох систем виховання, двох середовищ існування.